

VITA №2

ANTIQUA

КИЇВ
1999

Номер затверджено до друку на засіданні Вченої ради історичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д.і.н., проф. Гладких М.І. (головний редактор)
к.і.н., викл. Андрощук Ф.О. (відповідальний секретар)
д.і.н., проф. Борисенко В.К.
д.і.н., Залізняк Л.Л.
д.і.н., проф. Крижанівський О.П.
к.і.н., доц. Малєєв Ю.М.
д.і.н., проф. Моця О.П.
к.і.н., доц. Омельченко Ю.А.
к.і.н., ст.н.співроб. Піоро І.С.
ас. Рижов С.М.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

д.і.н. проф. Буравченков Б.О.
д.і.н. Зубар В.М.

Засновник - "Товариство
Археології та Антропології"

Реєстраційне свідоцтво
КІ № 350 видане 8 лютого 1999 р.
Міністерством інформації України

Оригінал-макет виготовлено
у видавничому відділі Товариства
Археології та Антропології

Адреса редакції: 252030, м. Київ,
вул. Володимирська, 64, ауд. 164

Редактор **Комар О.В.**

Редактор англomовних текстів **Репік Д.В.**

Художнє оформлення **Піоро В.І., Адаменко Д.В.**

Комп'ютерна верстка **Піоро В.І.**

© Товариство Археології
та Антропології, 1999

© Колектив авторів, 1999

Підписано до друку 30.12.99. Формат 60x84/8. Пап. офс. № 1. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 32,5. Наклад 300 примірників.

Друкарня фірми "Есе". Київ, пр-т Вернадського, 34/1.

VITA

2•1999

ANTIQUA

ЗМІСТ

Кухарчук Ю.В. Про культурну належність муст'єрського місцезнаходження Чулатове III у Подесенні	3
Пясецький В.К. Палеоліт східної частини Волинської височини	8
Ступак Д.В. Технології розщеплення кременюсвідерської культури Українського Полісся за аналізом нуклеусів	18
Корнієнко В.В. Класифікація антропоморфних зображень пізнього палеоліту	25
Смынтына Е.В. Миграции населения и способ культурно-исторической адаптации: некоторые проблемы соотношения (по материалам мезолитических поселений Украины)	31
Михайлова Н.Р. Міфи про оленя у народів Євразії	38
Хассан Хасан Древний город Мари (проблеми историко-археологического изучения)	45
Мамлеева Л.А. Становление Великого шелкового пути в системе трансцивилизованного взаимодействия народов Евразии	53
Піоро В.І. Поховання катакомбної культури з виробничим інвентарем на Луганщині	62
Лисенко С.Д. Козаровицький могильник доби пізньої бронзи	69
Зубарь В.М., Крапивина В.В. О римском гарнизоне Ольвии в середине III в.	76
Петраускас А.В., Петраускас О.В., Шишкін Р.Г. Нове пізньозарубінецьке поселення біля с. Крюківщина на Київщині	84
Левада М.Є., Осадчий Р.М. Нові пам'ятки черняхівської культури на півночі Вінницької області (До питання про заселення межиріччя Південного Бугу та Росі у пізньоримський час)	92

ПРО КУЛЬТУРНУ НАЛЕЖНІСТЬ МУСТ'ЄРСЬКОГО МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ ЧУЛАТОВЕ III У ПОДЕСЕННІ

The mousterian site Chulatovo III was discovered by V.Gromov and V.Hohlovkina in 1938 and it was the first evidence of habitation of the North of Ukraine during the Middle Paleolithic time. Materials discovered by M. Voyevodsky's expedition was dated on the basis of geology.

In this article there was an attempt to value the site from the point of view of stone industry. Coming from techno-typological analysis we consider the Chulatovo III as non Levallois and non lamianr unfaçettted industry were denticulated pieces and side-scrapers are prevailed and Upper Paleolithic tools are represented considerably.

New data allow us to offer certain interpretations of cultural belonging of the site. In respect of searching for analogies of this industry the great interest is represented by the Mousterian locality of Betovo in Bryansk region. Comparative techno-typological analysis of these assemblages provides evidence of the high rate of similarity. More wide analogies can be seen in the assemblage of the lower layer of Stinka I in Dniester area, which is comparable with Betovo assemblage, too. It can not be excluded that recently discovered locality Mukhovets in Sumy region as also related to this group of sites.

Hence, we have evidences of existence of Typical Tayac technocomplex in North Left Bank of river Dni per abruptly differing from the data known in North Right Bank of river Dnieper and having parallels in Dniester area.

У 1938 році В.І.Громовим та В.А.Хохловкіною в урочищі Зарівська Круча, поблизу с.Чулатове Новгород-Сіверського району Чернігівської області, було відкрите перше для Подесення і для всієї півночі України ранньопалеолітичне місцезнаходження. Кремені зі слідами штучної обробки і фрагменти кісток плейстоценової фауни були виявлені в гирлі невеликої балки, біля підшви першої надзаплавної тераси правого берега р.Десенки, притоки Десни [Громов, 1948]. Пам'ятка відома в археологічній літературі під двома назвами — Зарівська Круча й Чулатове III.¹

Збори з поверхні та невеликі розкопки М.В.Воеводського (1939-1940 гг.) дали колекцію з 180 кременів, а також кістки викопних тварин. І хоча знахідки виявилися перевідкладеними², їх ранньопалеолітична типологія та більш чітке стратиграфічне положення подібних крем'яних виробів, виявлених комплексною Деснянською експедицією ще в кількох пунктах [Громов, 1947; Воеводський, 1947, 1948], стали першим достовірним свідченням заселеності північних територій України щонайменше в муст'єрську добу.

На заваді продовженню археологічних досліджень у Подесенні стала війна, і пошуки ранньопалеолітичних пам'яток поновилися тут лише через двадцять років. У 1961 р. Ю.Г.Колосов, ведучи розвідувальні роботи в кращих традиціях своїх попередників — разом зі співробітниками Інституту геології — знайшов у балці Комарня, між селами Чулатове й Комань, три крем'яних відщепи та пластину. Закладений у цьому місці шурф дав ще кілька кременів муст'єрського вигляду, що супроводжувалися уламками кісток шерстистого носорога та мамонта. Типологічними особливостями й жовтуватою патиною кремені нагадували артефакти стоянки Чулатове III, розташованої за кілометр від Комарні [Колосов, 1965, с.324].

Робилися спроби віднайти палеоліт і в сусідній Сумській області. У 1948 р. П.Й.Борисковський і І.Г.Підоплічко провели розвідку в околицях с.Кулишівки Недригайлівського району, де ще в

середині XIX ст. було розкопане скупчення кісток мамонта, дикого коня та північного оленя [Калениченко, 1940]. Але пошуки знярядь праці первісної людини, що полювала на цю плейстоценову фауну, виявилися безрезультатними [Підоплічко, 1952]. Лише в кінці 80-х років розвідками Н.О.Милованової у північних районах області було виявлено кілька пунктів крем'яних знахідок палеолітичного вигляду [Милованова, 1990].

У 1995 р. автор цієї статті започаткував розвідки палеоліту у Роменьському районі Сумської області. Серед кількох відкритих тут пунктів зі знахідками палеолітичного вигляду [Кухарчук, 1997] цікавим є місцезнаходження Муховець І. Морфологічними особливостями деякі вироби, добути проведені тут невеликими рекогносцирувальними розкопками [Кухарчук, 1998], нагадують чулатівські знахідки.

У цьому зв'язку доцільно ще раз проаналізувати крем'яну колекцію місцезнаходження Чулатове III (в новій її інтерпретації [Кухарчук, 1996]), — тепер уже під кутом зору культурної належності цього комплексу.

Нагадаємо, що згідно з даними М.В.Воеводського, на які зазвичай посилаються дослідники [Борисковский, 1953; Береговая, 1960, 1984; Тарасов, 1991], склад крем'яної колекції Чулатового III є таким: 4 зняряддя праці, 29 нуклеусів та нуклевидних уламків, 36 відщепів і скалок, 4 пластівки і «кілька десятків уламків» [Воеводський, 1948].

Автору після ознайомлення з чулатівською колекцією, що зберігається в Музеї антропології МГУ, кількісний і типологічний склад знярядь видається дещо іншим: 2 рубила, 2 ножі, 7 скребел, 6 зубчастих виробів, 2 зняряддя з виямкою, 7 різчиків, 2 різці, 2 скребки і 1 стамеска. Рубила зроблено з уламків жовен, вони мають невеликі розміри і не зовсім завершений вигляд (таб. 1, 1). Ножі теж не дуже виразні. Один з них виготовлено на реберчастому відщепі, товщий край якого виконував роль обушка (таб.1, 2). Для скребел використані масивні відщепи, на більш масивний

¹ Більш прийнятною з цих назв видається остання, оскільки, по-перше, вона пов'язує місцезнаходження з конкретним населеним пунктом, по-друге, назва Зарівська Круча не є географічною чи місцевою.

² За свідченням М.В.Воеводського, кремені Чулатівського місцезнаходження були знесені по балці з місця їх початкового залягання [Воеводський, 1948].

край яких з дорсальної сторони нанесено притуплюючу ретуш (таб.1, 5). В одному випадку в скребло перетворено спрацьований нуклеус, тильний бік якого має злегка увігнуту площину природного розлому, зручну для накладання великого пальця руки при утримуванні скребла під час роботи (таб.1, 3).³ Зубчато-виямчасті знаряддя представлені звичайними формами (таб.1, 6-7). У різчиків ріжучий виступ виготовлявся на куті, а суміжний з робочою ділянкою термінальний край часто має характерне притуплення (таб.1, 8, 9), типове для аналогічних знарядь з муст'єрських комплексів Житомирської стоянки [Кухарчук, 1995, с.56, 67]. У обох різців фасетки різцевих сколів зняті з боку відбивної площадки відщеп-заготовки. На робочій ділянці одного з них можна помітити сліди викришеності — свідчення утилізації (таб.1, 4-10). Один із скребоків - термінально-опуклий, ретушований з дорсальної сторони (таб.1, 11); у другого робочою ділянкою є природний виступ на поздовжньому краї скола-заготовки, а ретуш нанесено з вентралу (таб.1, 12). Знаряддя, визначене

як стамеска, має трохи опуклий робочий край, пристосований пологою альтернативною ретушю.

За характером висхідних заготовок співвідношення знарядь таке:

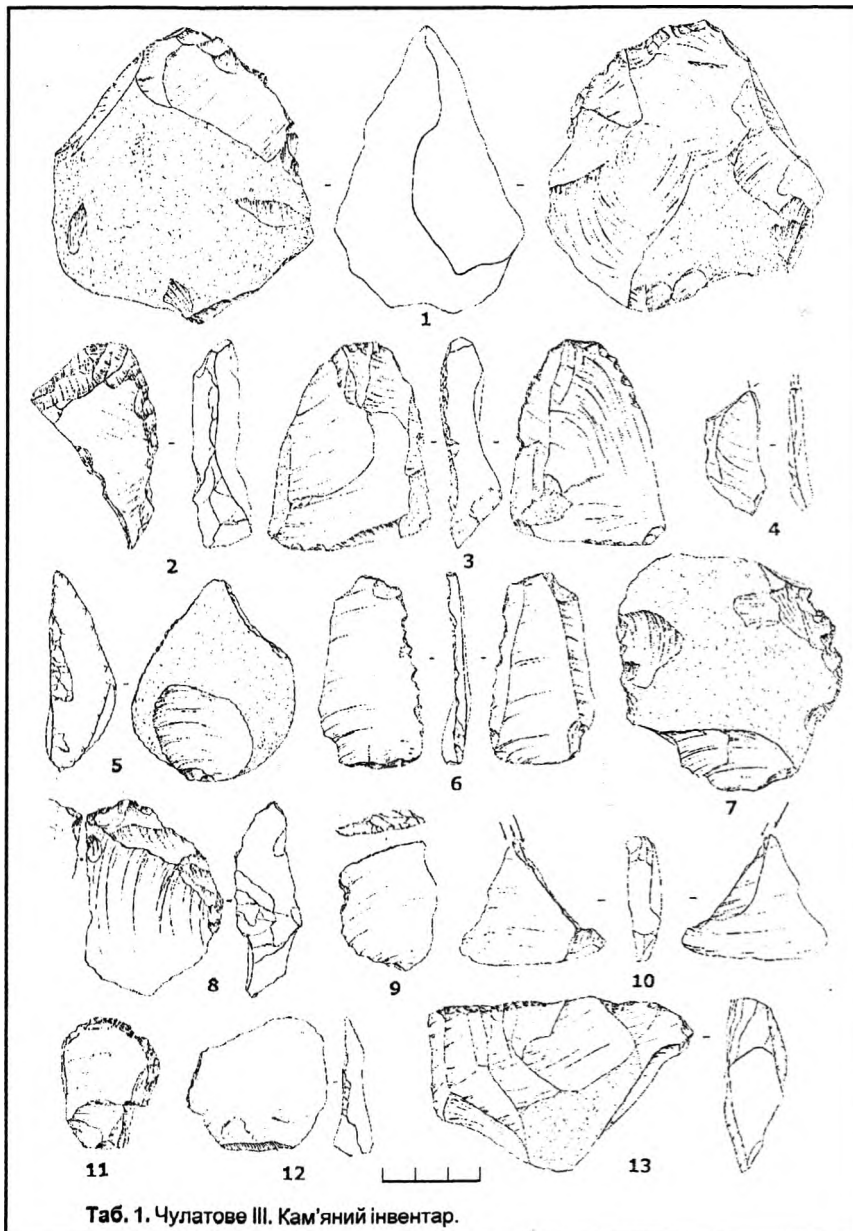
- на примітивних відщепках - 45,2 %
- на протопризматичних відщепках - 25,8 %
- на жовнах та уламках - 25,8 %
- на платівках - 3,2 %.

Для вторинної обробки застосовувалася майже виключно східчаста й лускова ретуш.

Відходи виробництва представлені 3 нуклеусами, 12 пренуклеусами, 89 відщепами, 15 платівками, 10 скалками і 18 уламками. Усі три нуклеуси розщеплені в протопризматичній (паралельній) техніці, двоє з них мають поперечну орієнтацію (таб.1, 13). Негативи паралельних сколів відзначено й на 6 пренуклеусах, решта характеризується радіальним і безсистемним принципами розколювання. У групі відщепів примітивні трохи переважають над протопризматичними, причому серед останніх практично відсутні сколи з біпоздовжнім ограненням. За формою відщепи в більшості випадків

аморфні. Левалузьких форм не зустрінуто. Серед площадок переважають природні, гладкі й точкові. Платівки відзначаються невеликими розмірами, мають неправильну форму і виразні відбивні горбики, що, як наголосив М.В.Воеводський, «різко відрізняє їх від пізньопалеолітичних платівок» [Воеводський, 1948, с.151]. Платівок з паралельним ограненням менше половини, причому це огранення, як і у протопризматичних відщепів, виключно поздовжнє. Частина платівок представлена фрагментами.

За сумою отриманих техніко-типологічних показників Чулатове III може бути охарактеризоване як одностороння нелевалузька неплатівчаста нефасетована мікроіндустрія. Середні розміри знарядь коливаються в межах 5 см, а відщепи не досягають цієї позначки, причому у більшості з них ширина перевищує довжину. Заготовками для знарядь слугували відщепи (переважно примітивні) або ж уламки кременю чи природно розщеплені жовна. Лише в одному випадку у якості заготовки використано платівку. Немає знарядь на левалузьких сколах, ця техніка (у вузькому її розумінні [Кухарчук, 1989]), схоже, зовсім не використовувалася мешканцями Чулатівської стоянки.

Таб. 1. Чулатове III. Кам'яний інвентар.

³ Міркування щодо деяких принципів визначення скребоків та критеріїв їх відмежування від ножів викладені автором у окремій статті [Кухарчук, 1994].

Результати класифікаційної обробки кам'яної колекції місцезнаходження Чулатове III відображують такі техніко-типологічні індекси:

- індекс примітивної техніки - 55,9 %
- індекс протопризматичної техніки - 44,1 %
- індекс левалуазької техніки - 0,0 %
- індекс підправки відбивних площадок (широкий) - 29,8 %
- індекс підправки відбивних площадок (вузький) - 3,6 %
- індекс платівок - 11,8 %
- індекс знарядь на платівках - 3,2 %
- коефіцієнт масивності: відщепів - 30
- коефіцієнт масивності: платівок - 19
- коефіцієнт видовженості: відщепів - 110
- коефіцієнт видовженості: платівок - 235
- індекс двобічної обробки знарядь (широкий) - 2,9 %
- індекс рубил - 6,5 %
- індекс гостроконечників і наконечників - 0,0 %
- індекс ножів - 6,5 %
- індекс скребел - 22,6 %
- індекс зубчато-виямчастих знарядь - 25,9 %
- індекс різчиків - 22,6 %
- індекс знарядь пізньопалеолітичних типів - 16,2 %

Своєрідність типологічного набору знарядь полягає у переважанні зубчато-виямчастих виробів і скребел, що дає підстави віднести Чулатове III до зубчастих мікроіндустрій. Ріжучі інструменти представлені переважно різчиками та примітивними різцями. Зовсім відсутні гостроконечники й наконечники. Слід відзначити нетиповість прийому потоншення акомодативної частини знарядь, і навпаки, присутність на багатьох з них природних чи штучно підправлених обухків.

Відомо, що В.І.Громов датував Чулатове III часом «не молодше раннього муст'є» [Громов, 1947, с.64]. М.В.Воеводський, теж спочатку відносив цю пам'ятку до пізнього ашелю — раннього муст'є [Воеводский, 1940, с.179; 1947, с.46], але пізніше став схилитися до більш пізньої дати — розвинутого етапу муст'є [Воеводский, 1948, с.154]. Післяриським (дніпровсько-валдайським) часом датував Чулатівське місцезнаходження А.А.Величко [Величко, 1961, с.240].

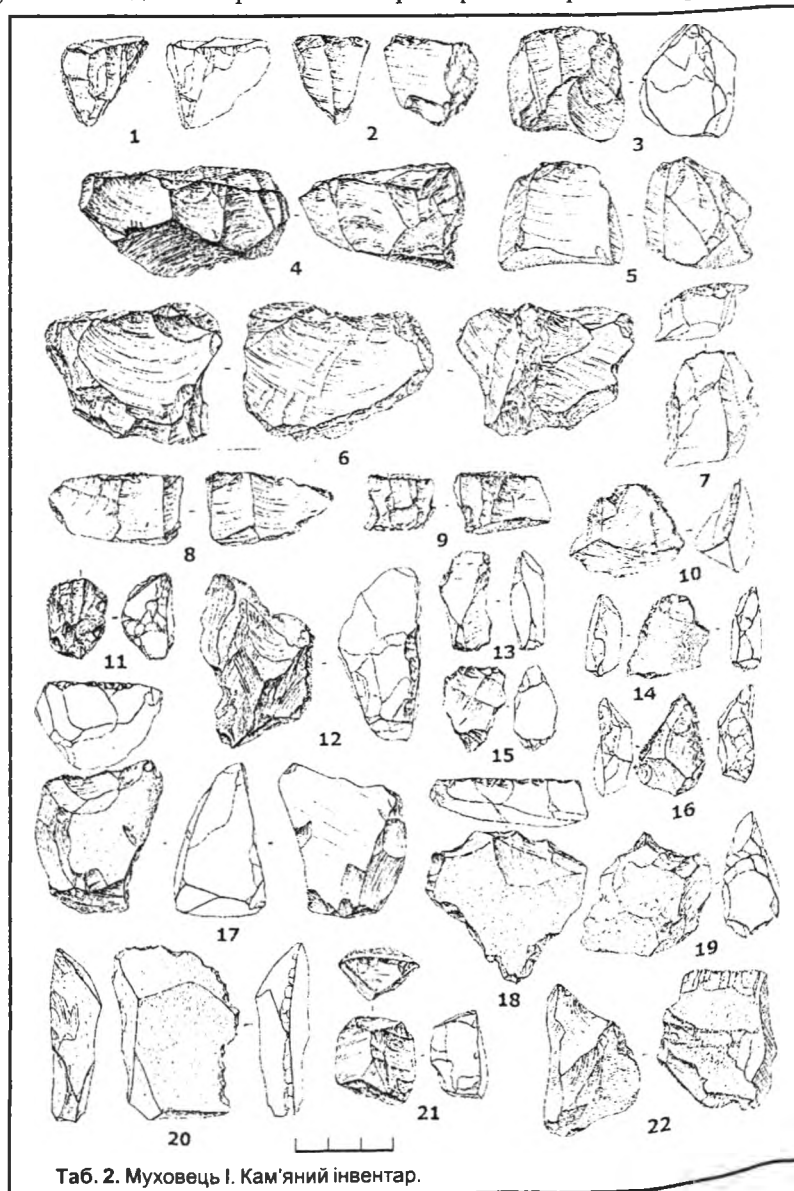
Узагальнені тут техніко-типологічні показники нібито свідчать на користь більш пізньої з цих дат — розвинутого етапу муст'є. Але не можна виключати й можливість наявності тут двох різночасових комплексів — у вже згадуваній статті, де крем'яну колекцію Чулатівського місцезнаходження розглянуто більш детально [Кухарчук, 1996], автор звертав увагу на різний рівень збереженості поверхні знахідок. Вказувалося, зокрема, що обидва рубила та ще ряд знарядь «архаїчного» вигляду мають інтенсивно люстровані поверхні, тоді як різці та інші вироби «прогресивних» типів відзначаються значно кращою збереженістю. З іншого боку (враховуючи

перевідкладеність матеріалу), інтенсивну окатаність частини знарядь могла спричинити дія води та інших атмосферних чинників. Отже, обидві точки зору можуть мати під собою основу.

Вказані обставини створюють додаткові труднощі у питанні визначення культурної належності пам'ятки. Та все ж спробуємо зробити деякі співставлення в плані пошуку аналогів індустрії Чулатівського місцезнаходження.

Найбільший інтерес у цьому відношенні викликає муст'єрське місцезнаходження Бетово на Брянщині, яке дало значно повноціннішу колекцію крем'яних артефактів, до того ж, неперевідкладених. У культурному відношенні цей комплекс, за даними Л.М.Тарасова, належить до левалуазьких нефасетованих неплатівчастих мікроіндустрій — без біфасів і з високим вмістом зубчато-виямчастих форм. Л.М.Тарасов датує його початком середнього вюрму, співставляючи з комплексами розвинутого муст'є [Тарасов, 1977, с.27; 1991, с.306]. Зазначимо, що Чулатівське місцезнаходження він схильний співвідносити з довюрмським часом або раннім муст'є [Тарасов, 1991, с.335].

Між тим, порівняльний аналіз техніко-типологічних показників Бетовської й Чулатівської індустрій виявив дуже високий коефіцієнт подібності. Обидві характеризуються мікролітичними розмірами знарядь і вкороченими

Таб. 2. Муховець I. Кам'яний інвентар.

пропорціями сколів (у більшості відщепів ширина перевищує довжину), ідентичними коефіцієнтами виводженості й масивності сколів, незначним переважанням протопризматичних ядрищ над радіальними й безсистемними, використанням у багатьох випадках в якості заготовок для знарядь природно розщеплених жовен і плиток кременю, низькими індексами левалуа, підправки площадок і двобічної обробки знарядь, високими індексами зубчато-в'ямчастих форм і скребел, низькими індексами ножів, рубил, тотожним індексом знарядь пізньопалеолітичних типів і їх однаковим набором (скребки, різці, стамески).

Серед найбільш суттєвих відмін можна згадати хіба що розбіжності в індексі платівок: 11,8 % в індустрії Чулатівського місцезнаходження проти 5,4 % - в Бетово (хоча індекс знарядь на платівках в обох випадках низький: відповідно 2,3 % і 1,4%) та ще наявність в інструментарії Бетово кількох гостроконечників і наконечників, яких зовсім нема в чулатівській колекції.

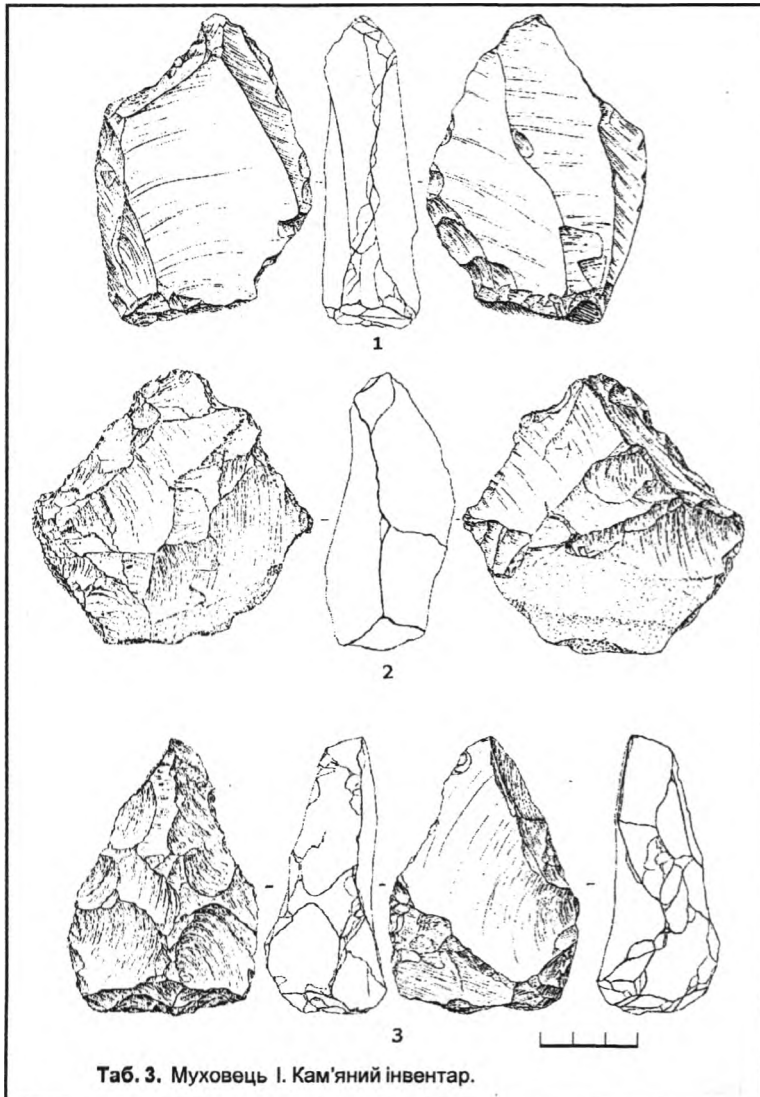
Л.М.Тарасов порівнює Бетовську стоянку з тейякськими комплексами і найближчі аналоги їй знаходить серед пам'яток «стінківського» типу, перш за все — у нижньому шарі місцезнаходження Стінка I на Середньому Дністрі, який датується 50 тис. років [Тарасов, 1977, с. 29]. Згідно з даними М.К.Анісюткіна [Анісюткин, 1992, с.14-15], цьому комплексу притаманні мікролітичні розміри знарядь і сколів, відносно невисока питома вага протопризматичної техніки, майже повна

відсутність елементів левалуа, низькі індекси платівок (5,2 %), підправки відбивних площадок (менш як 20 %) та двобічної техніки (5,2 %). В інструментарії провідне місце належить зубчато-в'ямчастим і т. зв. клювовидним знаряддям (різчики? Ю.К.) — 37,4 %; за ними йдуть скребла (8,6 %) й ножі (4,1 %). Невеликою серією представлені листоподібні вістря — у вигляді фрагментів. Як поодинокі форми згадуються «чоппероподібні» знаряддя та тейякські гостроконечники. Індекс знарядь пізньопалеолітичних типів (скребки, проколки, різцеподібні вироби) - 7,2 %.

Виходячи з наведених статистичних даних, можна погодитися з думкою Л.М.Тарасова про значний ступінь подібності між нижнім комплексом Стінки I та індустрією Бетовської стоянки. Органічно вписується у пам'ятки цього кола і Чулатове III. Схоже, сюди ж відноситься недавно відкрите автором на території м.Ромни Сумської обл. ранньопалеолітичне місцезнаходження Муховець I. Досліджена ця пам'ятка поки-що лише кількома зачистками, і матеріалу ще надто мало для статистичних порівнянь з індустріями вищезгаданих комплексів. До того ж, йдеться тут, швидше всього, про два різночасові ранньопалеолітичні комплекси - в усякому разі в зачистках, поставлених на схилах урочища, простежується щонайменше два рівні залягання археологічного матеріалу. Матеріал цей поки-що надто незначний, щоб говорити про якісь

статистичні підрахунки й співставлення. Але мікролітизм переважної більшості знарядь, їх схожий з чулатівським типологічний набір (таб.2, 3), дозволяє висловити припущення про належність цих пам'яток до одного й того ж культурного явища.

Отже, виходячи з наведених тут даних, вже сьогодні можна говорити про наявність у північній частині лівобережжя Дніпра своєрідного тейякського технокомплексу, який має певні паралелі з тейяком Подністрів'я і цілковито відрізняється від того, що ми маємо у Північному Правобережжі [Кухарчук, 1993]. Є підстави сподіватися, що, за умови продовження досліджень у Подесенні й Посуллі, цей технокомплекс вдасться простежити тут на різних хронологічних етапах розвитку.

Таб. 3. Муховець I. Кам'яний інвентар.

ЛІТЕРАТУРА

- Анисюткин Н.К. 1992. Ранний и средний палеолит юго-запада Европейской части СССР (автореф. докт. дисс.). С-Пб.
- Береговая Н.А. 1960. Палеолитические местонахождения СССР // МИА. № 81.
- Береговая Н.А. 1984. Палеолитические местонахождения СССР. Л.
- Борисковский П.И. 1953. Палеолит Украины // МИА. № 40. М.-Л.
- Величко А.А. 1961. Геологический возраст верхнего палеолита Русской равнины. М.
- Воеводский М.В. 1940. Обзор полевых археологических исследований в 1939 г. // Вестник древней истории. № 2/11. М.
- Воеводський М.В. 1947. Результати робіт Деснянської експедиції 1936-1938 рр. // Палеоліт і неоліт України. Т.І. К.
- Воеводский М.В. 1948. Ранний палеолит Русской равнины // Уч. записки МГУ (Труды Музея антропологии). Вып. 115. М.
- Громов В.И. 1947. Про геологічні умови залягання палеолітичних пам'яток в басейні р.Десни // Палеоліт і неоліт України. Т.І. К.
- Громов В.И. 1948. Палеонтологическое и археологическое обоснование стратиграфических и континентальных отложений четвертичного периода на территории СССР // Труды Ин-та геол. наук АН СССР, серия геол. Вып. 64. № 17. М.
- Громов В.И. 1950. Геологический возраст палеолита на территории СССР // Материалы по четвертичному периоду СССР. Вып. 2. М.-Л.
- Калениченко И.И. 1840. Допотопные кости мамонта в Малороссии // Северная пчела. №75.
- Кухарчук Ю.В. 1989. К историографии проблемы леваллуа // Каменный век: памятники, методика, проблемы. К.
- Кухарчук Ю.В. 1993. Ранній палеоліт Українського Полісся (Автореф. дис.). К.
- Кухарчук Ю.В. 1994. К проблеме дифференциации ножей и скребел // Археологический альманах. № 3. Донецк.
- Кухарчук Ю.В. 1996. Новые данные о каменной индустрии мустьерского местонахождения Чулатово III // Археологический альманах. № 5. Донецк.
- Кухарчук Ю.В. 1997. Знахідки доби палеоліту на Роменщині // Сумська старовина. Суми.
- Кухарчук Ю.В. 1998. Дослідження палеолітичного місцезнаходження Муховець I // Археологічні відкриття в Україні. 1997-1998 рр. К.
- Милованова Н.А. 1990. О заселении территории Сумской области в палеолите // Питання археології Сумщини (Матеріали наук. конф. "Проблеми вивчення і охорони пам'яток археології Сумщини" - Суми, 1989). Суми.
- Підоплічко І.Г. 1952. Про одну знахідку кісток мамонта // Археологічні пам'ятки УРСР. К.
- Тарасов Л.М. 1977. Мустьерская стоянка Бетово и ее природное окружение // Палеоэкология древнего человека (X конгресс INQUA, Великобритания, 1977). М.
- Тарасов Л.И. 1989. Периодизация палеолита бассейна верхней Десны // Палеонтология и археология. Кишинев.
- Тарасов Л.И. 1991. Палеолит бассейна Десны (автореферат докт. дисс.). С-Пб.

CONTENTS

Kukharchuk Yu. Mousterian location Chulatovo III in Desna area and interpretation of its cultural belonging	3
Pyasetski V. The Palaeolithic of the Eastern part of the Volhynian Uplands	8
Stupak D. Technology of the flint chipping of the Svider culture of Ukrainian Polissja (by the analyzes of nucleuses)	18
Kornienko V. The classification of the Late Paleolithic images	25
Smyntyna E. Population migrations and the way of the historical-cultural adaptation: some problems of correlation (at the materials of Mesolithic settlements of Ukraine)	31
Mikhailova N. Myths about the deer of the Eurasian peoples	38
Hassan Hasan. Ancient Mary city (problems of historical and archaeological study)	45
Mamleeva L. Formation of Great Silk Road in the system of transcivilization interaction of the peoples of Eurasian.	53
Pioro V. Graves of the Katakombna culture with the production tools in the Luaganska province	62
Lysenko S. Cemetery of Kozarovychy of Late Bronze Age	69
Zubar V., Krapivina V. About Roman Garrison in Olbia in the middle of the 3rd Century	76
Petrauskas A., Petrauskas O., Shyshkin R. The new settlement of the Late Zarubnenska culture near Krukivschina in the Kyiv region	84
Levada M., Osadchiy R. The New Monuments of Chernyahov Culture to the North of Vinnitsa Province (about a question of the population settlement between the rivers Ros' and South Bug)	92
Sinitsa E. Early mediavel ingumations in penkovka culture area	98
Komar A. Pre-Saltiv and Early Saltiv horizons in Western Europe (problems of chronology)	111
Aksjonov V. The Staryj Saltiv catacomb cemetery	137
Komar A., Pioro V. Barrows of the Khazarian time in the Lugansk region	150
Tahtaj A. Burial complex of the Khazarian times from Chistjakovo (Stalinsk region)	160
Krasilnikov K. Kitchen ceramics and some wares of special designation made of clay of Saltiv-Majaki culture in the Middle Donets region	170
Shilin Y. New in numismatics of the Kharahanides	178
Androschuk F. Sweeden Birka and its contacts with the East	194
Gotun I.A. Functional features of the nonfortified settlements of the Middle Dniepr region in 10 th – 13 th centuries A.D.	206